

Studia Limnologica et Telmatologica, Vol. 1, No. 1, 2 (2007); Vol. 2, No. 1 (2008)

Ukazały się pierwsze numery nowego czasopisma *Studia Limnologica et Telmatologica* wydawanego przez Polskie Towarzystwo Limnologiczne. W artykule wstępnym redaktor naczelny i jego zastępca dr Grzegorz Kowalewski i prof. Krystyna Milecka z Zakładu Biogeografii i Paleoekologii UAM wyjaśniają kulisy powstania czasopisma. Wydawany angielskojęzyczny rocznik *Limnological Review* publikuje wyłącznie wyniki bieżących prac badawczych członków Polskiego Towarzystwa Limnologicznego (PTL). Brak było czasopisma, które zamieszczałoby prace syntetyczne, sprawozdania z konferencji, recenzje książek, prezentacje tematyki badawczej jednostek naukowych itp. Pomysł stworzenia czasopisma wyłonił się w październiku 2006 r., w czasie obrad X Jubileuszowej Konferencji Limnologicznej w Czernicy w Borach Tucholskich, w powstałej wówczas Komisji Naukowej Paleolimnologii PTL, do której zgłosiły się 22 osoby. Celem Komisji było stworzenie interdyscyplinarnego forum dyskutującego zagadnienia dotyczące jezior kopalnych i ich zanikania z powodu narastania torfowisk. Powołane czasopismo ma informować o realizowanych pracach badawczych, propagować badania paleolimnologiczne, publikować prace dotyczące terminologii oraz klasyfikacji osadów dennych jezior.

W pierwszym numerze opublikowano referaty zamówione na X Konferencję Limnologiczną, omówienie spotkań naukowych z ostatnich lat i konferencji paleolimnologicznych z lat 1970. oraz rubrykę: „Z życia PTLim”.

M. Błaskiewicz z IGiPZ PAN w Toruniu omówił genezę i ewolucję mis jeziornych na obszarze młodoglacjalnym. Pisał o genetycznych typach mis jeziornych, fazie ich konserwacji bryłami martwego lodu oraz procesach wytopiskowych w obniżeniach jeziornych. Początek sedimentacji jeziornej związał z trzema fazami klimatycznymi: przedallerödzką, bölling–alleröd i preborealną. Kolejno przedstawił przyczyny, które spowodowały różnowiekowość jezior, wypełnianie mis jeziornych osadami, obficie cytując autorów o różnych poglądach na omawiane zagadnienia. W następnym artykule J. Rutkowski z Krakowa omówił osady jezior w Polsce, ich charakterystykę (osady klastyczne, biochemiczne, chemiczne i organiczne), ich stan rozpoznania, oraz metodykę badań. Przedstawił problemy wiążące się z klasyfikacją osadów oraz zasadami prowadzenia badań nad osadami jeziornymi. Dalej A. Osadczyk ze Szczecina scharakteryzował geofizyczne metody badań jeziornych prowadzone za pomocą echosondy, sonaru i echosondy wielowiązkowej.

O geochemicznych badaniach osadów jeziornych pisze R.K. Borówka z Uniwersytetu w Szczecinie. Dominujące, według niego, procesy wpływające na skład chemiczny osadów jeziornych to dostawa materii terygeniczej, sedimentacja biogeniczna, sedimentacja chemogeniczna i adsorbcja jonów rozpuszczonych w wodzie przez substancje zdepo-

nowane na dnie. Skład chemiczny kształtuje według niego szereg czynników lokalnych i regionalnych. K. Tobolski przedstawił zakres zainteresowań paleolimnologii patrząc na nią przez pryzmat sfery biotycznej. Pisał o osadach jeziornych, a przede wszystkim torfowiskowych jako archiwach przyrody oraz o klasyfikacji genetycznej osadów limnicznych. Omówił też pułapki przy identyfikowaniu genezy osadów, jak np. wychodnie węglańca wapnia nie w sytuacji jeziornej czy torfowiskowej. Często błędnie interpretowane są osady w spągu wielu zbiorników jeziornych, które świadczyć mają o wytopiskowej genezie zbiornika.

K. Szeroczyńska i E. Zawisza z Instytutu Nauk Geologicznych PAN na tle historii badań subfosylnych *Cladocera* w Polsce w jeziorach górskich (Przedni Staw) i nizinnych (Gościąg, Woryty, Błędowo, Karaśne, Durne Bagno, Wigry) pokazały zmiany temperaturowe i edaficzne jezior we wczesnym, środkowym i późnym holocenie. K. Milecka pokazała związek palinologii z wyznaczaniem chronologii względnej na przykładzie jeziora Ostrowite w Borach Tucholskich, z odtworzeniem przeszłości poszczególnych gatunków i rodzajów roślin oraz związek z aktywnością człowieka, zmianami trofii jeziora oraz wahaniami jego poziomu wody. O płytkich jeziorach poleskich (Kleszczów, Głębokie Uścimowskie, Rotcze, Sumin, Sycowskie) i mieszaniu się w nich osadów dennych piszą R. Kornijów i A. Halkiewicz z Akademii Rolniczej w Lublinie. Analizując zoobentos i ichtiofaunę mówią autorzy o zasięgu mieszania wody.

Obszerny syntetyczny artykuł dotyczący analizy makroszczątkowej w badaniach paleolimnologicznych zamieścił G. Kowalewski. Pokazał, jak makroszczątki roślinne i zwierzęce traktowane są w opracowaniach podręcznikowych i omówił klucze do ich oznaczania.

W dziale „Prezentacje” kmdr por. Dariusz Grabiec z Zakładu Hydrografii Akademii Marynarki Wojennej przedstawił nowoczesną aparaturę do badań podwodnych w morzach, rzekach i jeziorach.

W cyklu „Spotkania Naukowe” omówiono X Międzynarodowe Sympozjum Paleolimnologiczne w czerwcu 2006 r. w Duluth, Minnesota (G. Kowalewski, M. Lamentowicz), XI Światową Konferencję Jezior w Nairobi z października 2005 r. (W. Marszelewski), Warsztaty limnologiczne „Bajkał 2006” (E. Bajkiewicz-Grabowska), X Zjazd Hydrobiologów Polskich w Toruniu we wrześniu 2006 r. (K. Szeroczyńska), Warsztaty limnologiczne „Badanie osadów dennych jezior i wód interstycjalnych” w Borucinie, sierpień 2004 r. (M. Woszczyk). G. Kowalewski omówił również krótko konferencje paleolimnologiczne jakie odbyły się we Włocławku w 1974 r. i w Mikołajkach w 1976 r. (II Międzynarodowe Sympozjum Paleolimnologiczne), oraz szereg konferencji późniejszych, w których był akcentowany element paleolimnologiczny (Lubniewice 1979, Biskupin 2002). O dotychczasowych konferencjach limnologicznych (1997–2006) oraz działalności Polskiego Towarzystwa Limnologicznego napisał prof. A. Choiński. Tom kończy krótka notatka o powstaniu Komisji Naukowej Paleolimnologii PTL.

W numerze 2 tomu 1 K. Milecka i G. Kowalewski zebrali materiały z konferencji „Postglacjalne przemiany biosfery Pomorza Zachodniego”. Spotkanie to było poświęcone 70-leciu urodzin prof. Kazimierza Tobolskiego, twórcy Zakładu Biogeografii i Paleoekologii Instytutu Paleogeografii i Geoekologii UAM w Poznaniu. Jubilat przedstawił pracę *Kulturowe aspekty torfu i torfowisk*, omawiając zadania 8 Komisji Międzynarodowego Stowarzyszenia Torfowego zajmującej się tym problemem, m.in.

prezentując wartości Giecz, grodziska usytuowanego między obszarami bagiennymi oraz znanego rezerwatu Cisy Staropolskie w Borach Tucholskich. G. Miotk-Szpiganowicz, J. Zachowicz i Sz. Uścińowicz z PIG zreinterpretowali genezę lagun przybałtyckich na przykładzie Zalewu Szczecińskiego, jeziora Jamno i Zalewu Wiślanego, dokumentując ją diagramami pyłkowymi i okrzemkowymi. O zmienności rozprzestrzeniania pyłków wybranych roślin w późnym glądzie i holocenie w rejonie Kujaw pisali D. Nalepka i A. Walanus. Związek Zalewu Żurskiego w Borach Tucholskich z akumulacją osadów jeziora Muksza przedstawiła M. Obremska. Problem ustalenia w jakim stopniu analiza pyłkowa odzwierciedla skład roślinności w otoczeniu był tematem pracy J. Świętej-Musznickiej z Uniwersytetu Gdańskiego.

W pierwszym numerze tomu 2 z 2008 r. opublikowano 3 artykuły dotyczące badań paleobotanicznych osadów organiczno-mineralnych w szuwarach turzycowych Parku Narodowego „Ujście Warty” (M. Gałka, M. Denisiuk), związków między czynnikami meteorologicznymi i hydrologią torfowiska Linje koło Bydgoszczy, słynnego z jedyne go w Polsce stanowiska niżowego *Betula nana* (S. Hałas, M. Słowiński, M. Lamentowicz) oraz kopalnych stanowisk kłoci wiechowatej w dolinie Brdy w rejonie wsi Swornegacie (K. Tobolski, M. Gałka). W dziale „Prezentacje” omówiony został ciekawy projekt Norpolar – badań osadów laminowanych w jeziorach północnej Polski. W dziale „Spotkania Naukowe” W. Tylmann i M. Woszczyk zreferowali przebieg 4 Międzynarodowego Kongresu Limnologicznego w Barcelonie (11–14 lipca 2007 r.).

Ten nowy naukowy periodyk odpowiada mniej więcej układem i w dużej mierze treścią znanemu w świecie czasopismu *Holocene* i może liczyć na zainteresowanie czytelników zajmujących się różnymi aspektami paleogeograficznych badań jezior i torfowisk.

Sławomir Żurek

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy, Kielce

A. Karczewski – Geomorfologia Pojezierza Myśluborskiego i Niziny Szczecińskiej, Instytut Paleogeografii i Geoekologii, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Poznań 2008; mapa w skali 1:200 000

Mapa została opracowana przez Andrzeja Karczewskiego w 1968 roku jako załącznik do pracy habilitacyjnej pt. *Wpływ recesji łobu Odry na powstanie i rozwój sieci dolinnej Pojezierza Myśluborskiego i Niziny Szczecińskiej*. Powstała ona w wyniku badań terenowych prowadzonych przez autora w latach 1958–1965 na podkładach map topograficznych w skali 1:25 000. Z uwagi na obowiązujące przepisy cenzury mapa w tej skali nie mogła być wówczas wydana drukiem i przez długie lata stanowiła materiał archiwalny. W 1998 r. została wydana w formie czarno-białej w skali 1:125 000. Opracowanie numeryczne obecnej wersji mapy przygotował zespół pracowników i studentów kierunku geoinformacji poznańskiej uczelni, przy zastosowaniu technik komputerowych.

Na mapie wydzielono 39 form rzeźby zróżnicowanej morfogenetycznie. W krótkim tekście zamieszczonym na kopercie mapy (w języku polskim i angielskim) autor zastrzeżę, że jest to prezentacja wiedzy z lat opracowania terenowego – obszaru Pomorza

Zachodniego. Szkoda, że do mapy nie dołączono krótkiego tekstu objaśnień form na niej zamieszczonych. Można jednak wnikliwie przeanalizować morfogenezę prezentowanego obszaru, sięgając do tekstu pracy habilitacyjnej z 1968 r.

Mapa została starannie przygotowana pod względem edytorskim. Kolory wyróżniające poszczególne formy zostały dobrane kontrastowo i na dodatek mają cyfrowe oznaczenia. Legenda podaje objaśnienia w języku polskim i angielskim. Pojezierze Myśluborskie i Nizina Szczecińska mają bogatą i unikalną rzeźbę, np. drumlinoidy, poziomy zastoiska Pyrzyckiego i Równiny Odrzańskiej. Przeważają formy rzeźby glacialnej i glacjafluwialnej z okresu ostatniego zlodowacenia plejstoceniowego. Bogato reprezentowane są również formy rzeźby z okresu holocenu. Autor nie wprowadza na mapę oznaczenia wieku form (=morfochronologii), co jest w pełni zrozumiałe, gdyż w stosowane 1968 r. metody badawcze nie umożliwiały wyróżnień czasowych.

Do mapy dołączono płytę z plikiem w formacie PDF, przedstawiającym pełny obraz mapy. Zarówno opublikowana mapa, jak i płyta mogą być szeroko wykorzystane w dydaktyce uniwersyteckiej (np. przy wykładach i ćwiczeniach z geomorfologii, geografii fizycznej Polski i kartografii tematycznej).

Jest to już druga mapa wydana przez ośrodek geograficzny w Poznaniu. W 2007 r. ukazała się *Mapa geomorfologiczna Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej* w skali 1:300 000 pod redakcją B. Krygowskiego; podobnie jak poprzednia, także ta mapa była przez długie lata tylko rękopisem. Sądzę, że najnowsza mapa A. Karczewskiego powinna nawiązywać do wcześniej wydanej i nosić tytuł *Mapa geomorfologiczna Pojezierza Myśluborskiego i Niziny Szczecińskiej*.

W latach 1953–1968 prowadzono w Polsce intensywne kartowanie geomorfologiczne i hydrograficzne. W pracach terenowych uczestniczyły prawie wszystkie ośrodki geograficzne w Polsce, a w szerokim zakresie grupa geomorfologów z Poznania (w tej liczbie także A. Karczewski). Głównym koordynatorem kartowania był Instytut Geografii PAN – Zakłady w Krakowie i Toruniu. Wydano kilkanaście map w skali 1:50 000. Mapy te były opatrzone klauzulą „poufne” i z tego powodu w Polsce są słabo znane. Map geomorfologicznych z obszaru Polski nie można było prezentować na konferencjach międzynarodowych. W archiwach Zakładów w Krakowie i Toruniu znajduje się kilkadziesiąt opracowań geomorfologicznych, w tym kilka już w pełni przygotowanych do druku. Byłoby dobrze pójść przykładem Instytutu Paleogeografii i Geoekologii w Poznaniu i wydać drukiem przynajmniej część zachowanych cennych map rękopiśmiennych.

Jan Szupryczyński
IGiPZ PAN, Toruń